

Zaključno, Naida-Michal Brandl napisala je značajnu studiju s novim pogledom na priču koja je u historiografiji prisutna, ali nije posve poznata. Ono što posebno impresionira jest količina konzultiranoga arhivskoga građiva, kao i količina izvora koji su korišteni u slojevitoj argumentaciji ove knjige.

Tomislav Brandolica

Živopisni dnevnik jednog pustolova

Tatjana Šarić – Hrvoje Baričević, Prva putovanja Marija Saletta (Dnevnik 1957.-1959.), Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2023, 253 str.

Prošle su godine izdana dva dnevnika Marija Saletta, oformljena u jednu knjigu, u nakladništvu Hrvatskog državnog arhiva. Uređivački tim, tj. povjesničarka Tatjana Šarić i arhivist Hrvoje Baričević predstavili su živopisni dnevnik koji je Saletto vodio od 1957. do 1959. godine. Saletto je u njemu uglavnom bilježio svoje slobodno vrijeme, izuzev nekoliko radnih zadataka koje je upotrijebio vrlo zanimljivim i zahtjevnim hobijima. Mario Saletto (1935-2006) poznat je kao snimatelj i redatelj na Televiziji Zagreb (danas HRT), ali i kao pustolov zbog svojih televizijskih reportaža kao što su *Tajne Jadrana*, *Beskrajem svijeta* i *Jedrima oko svijeta*. Njegova ljubav prema sportu i prirodni rodila se mnogo ranije, a na naše zadovoljstvo Saletto ju je vjerno bilježio. Tako je u dnevniku, osim njegovih duhovitih i vrcavih zapisa, dostupno i mnoštvo fotografija, crteža, rukom crtanih karata i skica koje je unosio u svoj dnevnik. Knjiga predstavlja djelić života i pustolovina velikog fanatika, kako se i sâm voli nazvati, ali i djelić povijesne svakodnevice mladih jer Saletto ne preza od opisa druženja i dokolice koju upražnjava putovanjima sa svojim prijateljima u okolici Zagreba, ali i šire. Ovaj izvor govori mnogo o kulturi i načinu putovanja istovremeno pružajući vrlo jedinstven i opušten pogled na kasne pedesete godine prošlog stoljeća. Autori su knjigu imali priliku predstavili i na *Klifofestu*, festivalu povijesti 2023. godine, gdje je najavljeno daljnje obrađivanje i objava kasnijih Salettovih dnevnika.

Knjiga se sastoji od dviju glavnih cjelina s obzirom na to da se radi o dvama dnevnicima. Prvi opisuje razdoblje od Nove godine 1957. do 27. srpnja 1958. (17-129), a drugi počinje unosom 2. kolovoza 1958. i nastavlja se sve do 20. prosinca 1959. godine (129-251). No, prije dnevničkog izvora, uvodnu riječ imaju autori koji u prvom dijelu knjige iznose najbitnije i najzanimljivije informacije o Mariju Salettu, povijesni kontekst vremena u kojem je dnevnik pisan te objašnjavaju svoje metode i pristupe uređivanju ovog izvora. Ističu kako je Saletto imao različite interese te je bio: pustolov, biciklist, skijaš, ronilac, planinar, snimatelj, fotograf, vozač utrka i još mnogo toga. Povezuju njegov talent za crtanje – zbog kojeg dnevnik ima toliko bogate ilustracije – s činjenicom da mu je otac bio vlasnik pismoslikarskog obrta. Napominju kako mu je djed bio izdavač i prvi urednik

Borbe, što ukazuje da Saletto preko oca, ali i djeda, dolazi iz elitne obitelji. To je možda i odgovor na pitanje koje autori postavljaju duž cijelog teksta: kako si može priuštiti tako česta i velika putovanja s plaćom koju je u to vrijeme primao na Hrvatskoj radioteleviziji, tj. Televiziji Zagreb? Da je riječ o mladima koji su doista bili željni pustolovine, vidimo po broju suputnika i kolega u raznim planinarskim udrugama, ali i da se radi o članovima dobrostojećih zagrebačkih obitelji. Autori spominju kako je Saletto zaobilazio politiku, što je razumljivo jer je tema dnevnika ograničena na putovanja, izlete i ostale pustolovine, tj. zabavu, a unutar ilustracija Saletto ga naslovljava *planinarskim dnevnikom*. Neizbježno je osvrnuti se na nespretna odabir literature kada je riječ o događajima iz 1956. i 1958. godine te automobilu Zastava 750 jer je korištena *Wikipedija*, a to je bilo moguće lako izbjeći i zamijeniti nekom povijesnom sintezom tog razdoblja ili barem enciklopedijom. Nadalje, što se tehničkih detalja tiče, svi prilozi koji se nalaze u knjizi, osim tekstualnih, dio su izvora jer je sav materijal koji se nalazi u knjizi autorski rad Marija Saletta. To se odnosi na sve crteže i fotografije, od kojih je jedna i naslovnica ove knjige. Dopune i razjašnjenja ukomponirana su u tekst s pomoću zagrada, a dodan je i geografski pojmovnik kako bi mogao pomoći planinarima koje će Saletto svojim dnevnikom inspirirati.

Nemoguće je analizirati sve lokacije na kojima je Saletto bio, ali je iz dnevnika jasno kako je imao neopisivu želju i motivaciju da prođe Jugoslaviju te njezine atraktivne planinarske i prirodne destinacije, uzduž i poprijeko. Sâm Saletto očito piše svoj prvi dnevnik kako bi on kasnije bio informativan jer o sebi i svojim počecima piše uvod. Napominje kako je bio članom Omladinskog planinarskog društva „Javor“, Omladinske sekcije planinarskog društva Zagreb te „Cyclo-camping“ interne grupe unutar O. S. P. D. Z.-a. Osim što je osmislio i svoj zaštitni znak, objašnjava kako ga mnogi nazivaju nadimkom Fanatik, a nerijetko zajednički tako nazivaju svoje kolege planinare, članove navedenih sekcija. Velika strast bilo mu je skijanje pa je iz tog razloga s veseljem iščekivao hladnije doba godine. Skijaške manifestacije na kojima je sudjelovao, kao i rekreativno skijanje, održavale su se na Medvednici, poglavito na Sljemenu kada je to vrijeme dopuštalo, a skijalo se u raznim uvjetima. Kada bi nestalo snijega, Saletto i njegovi kolege okrenuli bi se biciklizmu. Upravo je tako i nastala „Cyclo-camping“ sekcija, a biciklima se išlo i izvan Zagreba, nekad u kombinaciji s drugim prijevoznim sredstvima, u lokalna izletnička mjesta kao što su Samobor, Krško, Oštrac i mnoge druge lokacije. Ta dobro zabilježena putovanja pokazuju koja su to bila mjesta na koje su mladi bježali u svoje slobodno vrijeme, ali i kako se dotamo putovalo. Zanimljiv je i leksik kojim se Saletto koristi jer osim očekivanih zagrebačkih izraza, upotrebljava i mnogo stranih, primarno engleskih fraza gotovo kao da se ne radi o kraju 60-ih godina u Jugoslaviji. Najveće putovanje, koje ujedno otvara i naziv serije putovanja, jest *Tour de Yougoslavia* unutar kojeg prolaze kroz Istru, Sloveniju i Kvarner s početkom i završetkom u Zagrebu od 15. do 31. srpnja 1957. godine. Sveukupno su prošli 1318 kilometara, primarno putujući biciklom, ali i brodom te autostopom. Prošli su jezera Bled i Bohinj te su na sjeveru došli sve do Triglava, a na povratku prošli istarsku i kvarnersku obalu došavši najjužnije do Senja pa natrag preko Karlovca do Zagreba. Saletto je, kao i za svako putovanje ovakvog opsega, napravio opsežan plan puta u obliku rukom crtane karte te detaljan popis što ponijeti na kampiranje i ovakva višednevna putovanja. Time se vjerojatno koristio i kasnije, kada je pisao priručnike o kampiranju. Njegov izvještaj nakon puta sadrži popis svih teškoća koje su imali on i njegov suputnik Dado, kilometre koje su prošli određenim prijevoznim sredstvom te težinsko opterećenje njega i njegova suputnika tijekom puta. Osim putovanja ovakvog

opsega, Saletto opisuje i zabave u planinarskim domovima – često je riječ o Puntijarki i Prekratiću – ali i kupanja na gradskom kupalištu na Savi. Sažetak, kao onaj napisan nakon *Tour de Yougoslavia*, piše i na kraju godine popisujući sve zanimljive planinarske podatke o putovanjima te godine.

Drugi dnevnik odmah donosi drugi dio *Tour de Yougoslavie* koje podrazumijeva putovanje kroz Makedoniju, Crnu Goru, Srbiju i Hrvatsku, a putovali su vlakom, skuterom i brodom. Ovaj put pridružuje mu se i Splićanka Tanja, Salettova prva supruga koja je od tada česta suputnica na njegovim pustolovinama, te njihovi prijatelji koji su također romantičan par. Putovanje je sadržavalo obilazak glavnih kulturnih i prirodnih lokaliteta jer je bilo većeg opsega od onog prvog. Tako su prošli glavne gradove navedenih republika, zatim Titov Veles, Ohridsko jezero, Strugu, Tetovo, Prizren, Biogradsko jezero, Crno jezero, Durmitor, Nikšić, Skadarsko jezero, Cetinje, Budvu, Dubrovnik i Split, iz kojega je Saletto sâm stigao natrag u Zagreb. Put je trajao čak 22 dana, a kao i za svaki dotadašnji, izvještaj dolazi uz popis uspjeha i neuspjeha na putovanju te opsežnu kartu s pomoću koje se može pratiti tijek puta. Do sljedećeg, i u ovom ciklusu, zadnjeg *Tour de Yougoslavie*, Saletto bilježi planinarski put na Kamene svatove i Medvednicu te slavi još jednu uzbudljivu Novu godinu. Neizbježno je, naravno, i skijaško putovanje na Komnu, gdje je nastala i naslovna fotografija ove knjige. *Tour de Yougoslavie III*, ovaj put samo s Tanjom kao suputnicom, trajao je od 30. srpnja do 18. kolovoza 1959. godine. Tijekom navedenog puta prošli su Sloveniju, Istru, Dalmaciju, Krk i Kordun, a putovali su motociklom, brodom i vlakom. Za ovo putovanje ne nedostaje kartografskih prikaza, manje je Salettovih crteža te mnoštvo fotografija. Može se reći kako je ton ovog putovanja, za razliku od ranijih, ipak nešto romantičniji. Glavne bilješke s putovanja bile su: s Bleda, Kranjske gore, izvora Soče, Postojnske jame, Savudrije, Umaga, Rovinja, Pule, Rijeke, Crikvenice, otoka Krka, Senja, Starigrada Paklenice, Maslenice, Splita, Plitvičkih jezera i Zagreba.

Rijetki izvori na ovako informativan, zabavan i šarolik način opisuju svakodnevicu mladih, njihovu dokolicu, druženja, sportske i kamperske pustolovine te događanja kao ova dva dnevnika Marija Saletta. Jasno je kako je ovaj zapis dokaz da je Salettovo djelovanje pridonijelo razvoju kulture planinarenja, razvitku profesionalnog i amaterskog skijanja u Zagrebu, tj. na Sljemenu te kulturi kampiranja koju je nastojao podignuti na višu razinu. Na temelju njegovih dnevničkih zapisa i aktivnosti možemo pratiti i rad raznih udruga koje su također bile aktivne na polju planinarenja i putovanja, a koje su svakako relevantne i za razvoj Sljemena kao najvažnije zagrebačke prirodne destinacije. Putovanja koja bi i danas bila opsežna upio je savladati s minimalnim troškovima i opremom, ali s puno truda. Glavna misao dnevnika jest zabava i strast koju Saletto ima prema ovoj vrsti aktivnosti. Pokazao je kako je, uz puno truda i motivacije, još kasnih 50-ih godina prošlog stoljeća bilo moguće posjetiti najatraktivnije jugoslavenske destinacije. Budući da su autori natuknuli da sâm čitatelj treba otkriti koja je njegova motivacija za sve te aktivnosti zabilježene u dnevniku, pokušat ću pogoditi kako se radi o čistoj ljubavi za sportom, prirodom i pustolovinom.

Tita Mikulaš

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history), Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*